

a certain lexicographical description of mythologems in a learner's dictionary and gives a dictionary entry pattern as an example.

Keywords: *linguoculturally valuable vocabulary, mythologem, linguocultural dictionary, learner's lexicography, methodological linguistic model.*

Акімова Н. В.
ПВНЗ “Соціально-педагогічний інститут
Педагогічна академія” (Україна)

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗУМІННЯ ДЕФЕКТНИХ МОВНИХ ОДИНИЦЬ

У статті розглядається проблема розуміння дефектних мовних одиниць, що функціонують в художньому тексті. Запропонована модель розуміння тексту (як нормального, так і дефектного), яка проілюстрована на прикладах з постмодерністської літератури.

Ключові слова: *дефектні, аномальні мовні одиниці, розуміння, інтерпретація, рецепція, психолінгвістика.*

Проблема розуміння цікавила людство з давніх часів. Довгий час вона вивчалася у лоні філософії, пізніше – герменевтики. У сучасному літературознавстві існує досить багато оригінальних підходів до пояснення особливостей розуміння тексту, проте здебільшого вони розглядають текст в цілому, приділяючи значно менше уваги інтерпретації окремих мовних елементів. Лінгвістичний аспект сприйняття тексту вивчається переважно психолінгвістами, проте робота у цьому напрямку лише почалася.

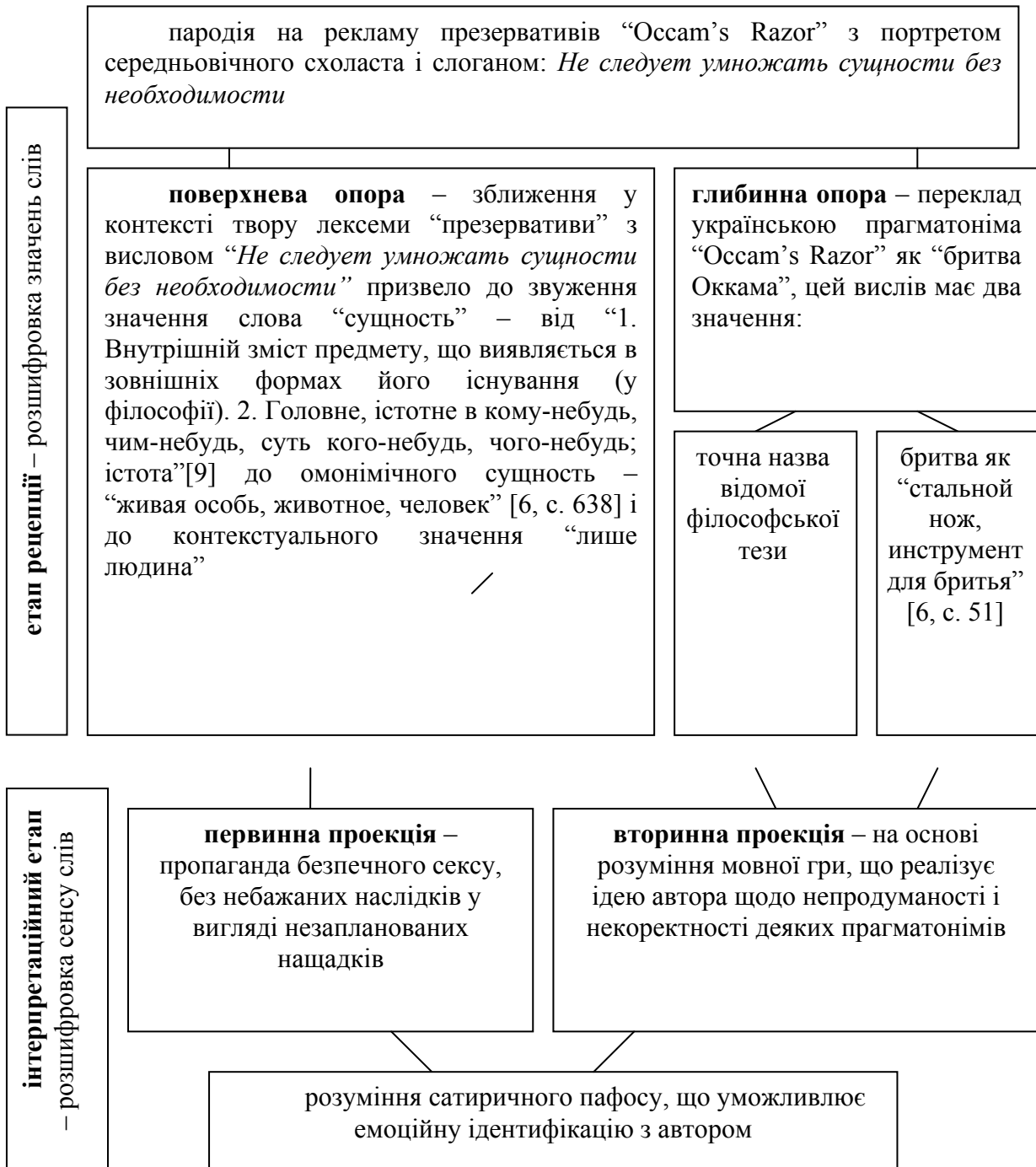
Останнім часом з'являється все більше досліджень, спрямованих на вивчення певних лінгвістичних особливостей процесу сприйняття та розуміння мовлення і тексту (А. А. Авакяна, В. П. Беляніна, О. О. Залевської, І. В. Кірсанової та ін.). Що безумовно свідчить про актуальність цієї теми.

Загальні стратегії розуміння тексту активно розглядаються в роботах Ю. А. Сорокіна, Ю. Н. Дрешера і Т. І. Ключенко, О. І. Новікова, А. Г. Соніна, П. Н. Махніна, Д. А. Романова, В. П. Беляніна, Т. Ю. Сазонової, Є. В. Ягунова і ін. Вивченню особливостей сприйняття художнього тексту присвятили свої розробки Н. В. Рафікова, І. Ф. Бревдо, Л. О. Бутакова й ін. Але увага зазначених дослідників, як правило, сконцентрована навколо інтерпретації “звичайних” мовних одиниць, проте, як зазначає О. А. Боронін, у текстах можуть функціонувати й аномальні [2, с. 135], дефектні [4, с. 60], змістовно неповноцінні [3, с. 136] мовні одиниці. Змоделювати особливості розуміння таких одиниць спробуємо в межах цієї статті.

У ранніх теоріях розуміння зводилося до реконструкції адресатом імпліцитного задуму автора (початок 19-го століття), але вже в роботах В. Дільтея і М. Вебера воно почало розглядатися не просто як процес відновлення імпліцитного задуму, а набуло функцію продукування знання. О. Р. Лурія писав, що розумінням тексту є “засвоєння не тільки поверхневих значень, які безпосередньо виводяться зі слів, що містяться в тексті, і граматично оформлених словосполучень, але і засвоєння внутрішньої, глибокої системи підтекстів і сенсів” [1, с. 235]. На думку сучасних учених, процес інтерпретації тексту передбачає відтворення читачем проекції (в інших концепціях – концепту) тексту, максимально наближеної до авторського задуму (В. П. Белянін, О. О. Залевська та ін.). Останнім часом, учені-лінгвісти, що займаються герменевтичною проблематикою, наголошують також на кореляції емоційного компоненту розуміння, позначаючи його терміном “емоційна ідентифікація (ефект розмитості, або явище “емоційного

резонансу”)), тобто більш-менш адекватне сприйняття реципієнтом домінантної емоції автора (емоційного компоненту домінантного сенсу), виявленої через мовні структури тексту, і породження у відповідь емоції схожої модальності. Саме емоційний компонент домінантного сенсу регулює сприйняття тексту [1, с. 227; 5, с. 62; 8, с. 107].

Схема № 1

Узагальнюючи доробок з цієї проблеми, М. А. Холодна зауважує, що переробка інформації людиною здійснюється одночасно в системі як мінімум трьох основних модальностей досвіду: 1) через знак (словесно-мовний спосіб кодування інформації); 2) через образ (візуально-просторовий); 3) через плотське враження з домінуванням

тактильно-дотикових відчуттів (плотсько-сенсорний спосіб). Інакше кажучи, “коли ми щось розуміємо, ми це словесно визначаємо, в думках бачимо і відчуваємо” [10, с. 112].

На нашу думку, процес розуміння текстів відбувається у два етапи. На початковому етапі – етапі рецепції – важливу роль грають поверхневі (формальні) та глибинні (змістові) опори, а також асоціативні зв'язки. Другий, інтерпретаційний етап реалізується шляхом побудови первинної та вторинної проекцій тексту, тут важливі перцептивні механізми і ступінь емоційної ідентифікації з автором. Розглянемо для прикладу один з фрагментів художнього тексту, пародія на рекламу презервативів з твору В. Пелевіна “Священна книга перевертня”: “Ossam’s Razor” з портретом середньовічного схоласта і слоганом: *“Не следует умножать сущности без необходимости”* [7, с. 54]. Прецедентний вислів середньовічного філософа набуває інше значення у вказаному контексті, перетворюючись із заклик до досягати мети простим способом в пропаганду безпечного сексу, але це лише поверхнева проекція. Авторська іронія прихована в прагматонімі, переклад якого звучить як “Бритва Оккама” – це точна назва відомої філософської тези. Проте, слово “бритва” має і самостійне значення, що погано узгоджується з назвою презервативів. Використання механізму еквівалентної заміни (спрощення) і розуміння мовної гри із словом “бритва” лежать в основі емоційної ідентифікації автора і реципієнта. Схематично процес розуміння цього фрагменту можна представити таким чином:

Процес розуміння дефектних мовних одиниць відбувається за тією ж схемою, але має певні особливості. Простежимо їх на прикладі іншого фрагменту з твору В. Пелевіна: змістовно неповноцінного напису над аркою *“Кукис-юкис-юкси-пукс! Трудно было понять, что это такое: считалка, призванная поднять детям настроение; список спонсоров; выраженный эзоповым языком протест против произвола властей”* [7, с. 264]. Поверхнева опора в сприйнятті цієї фрази викликає фонетичні асоціації (що обумовлюють первинні проекції) зі словами іноземної мови, або з асемантичними словами (які часто використовуються в дитячих лічилках і магічних формулах), або з якимсь шифром (приголосні, що повторюються, к, з і голосні у, і, ю), викликаючи відчуття, ніби вас намагаються заплутати. Звернення до глибинних опор у даному разі неможливе, оскільки зазначені мовні одиниці змістовно неповноцінні. Тому читач послуговується запропонованими авторськими вторинними проекціями – інтерпретацією цього виразу як списку спонсорів, що вимагає певної лінгвокультурної компетенції: іноземні прізвища у поєднанні зі словом спонсор викликають в російській мовній свідомості тематичні асоціації з грошима і багатством, на що, мабуть, і натякає автор. Інша вторинна проекція – інтерпретація аналізованого ергоніма як протесту проти свавілля влади – має на увазі народну традицію замінювати грубі лайливі вирази співзвучними беззначними поєднаннями (пор. : “кукис” і “кукиш” і так далі). Окрім запропонованих автором, даний субтекст може спровокувати безліч проекцій, тому що з психологічної точки зору ми маємо справу не з текстом, а з ланцюжком “лакун”, пов'язаних між собою поверхневими опорами. Тим цікавіше, як продуцент, задіявши механізм імовірнісного прогнозування, досягає емоційної ідентифікації з аудиторією.

Отже, в процесі прочитання художнього тексту, що містить дефектні мовні одиниці, виникають проблеми їх розуміння. Ці труднощі можуть бути зумовлені змістовною неповноцінністю дефектних лексем. В такому разі видається ускладненим глибинне розуміння тексту, для досягнення якого реципієнт має керуватися авторськими підказками, емоційним фоном (пафосом) тексту та читацьким досвідом.

В подальшому планується розглянути інші форми дефектних мовних одиниць, проаналізувати пов'язані з ними проблеми рецепції, а в перспективі – визначити критерії дефектності.

Л і т е р а т у р а :

1. *Белянин В. П.* Психологическое литературоведение. Текст как отражение внутренних миров автора и читателя: Монография / В. П. Белянин. – М. : Генезис, 2006. – 320 с.
2. *Боронин А. А.* Феномен непонимания и интерпретация художественного текста / А. А. Боронин // Вопросы психолингвистики. – 2006. – № 4. – С. 134–142.
3. *Боронин А. А.* Психосемиотические метаморфозы в словесной коммуникации / А. А. Боронин // Вопросы психолингвистики. – 2009. – № 10. – С. 133–139.
4. *Боронин А. А.* Понятие стиль в психолингвистическом освещении / А. А. Боронин // Вопросы психолингвистики. – 2010. – № 11. – С. 59–64.
5. *Бутакова Л. О.* Интерпретация художественного текста: поэтика “с человеческим лицом”, “усредненным” сознанием или поэтика без “лица” и “сознания”? в рамках когнитивной поэтики / Л. О. Бутакова // Вопросы психолингвистики. – 2004. – № 1. – С. 57–63.
6. *Ожегов С. И.* Словарь русского языка: Ок. 57000 слов / под ред. Н. Ю. Шведовой. – М. :Рус.яз., 1987. – 750 с.
7. *Пелевин В. О.* Священная книга оборотня / В. О. Пелевин. – М. : Эксмо, 2009. – 416 с.
8. *Романов Д. А.* Психолингвистическое обоснование эмоциональной идентификации / Д. А. Романов // Вопросы языкознания. – 2005. – № 1. – С. 98–107.
9. *Сущность* // Современный толковый словарь русского языка Ефремовой [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/efremova/251927>
10. *Холодная М. А.* Психология интеллекта. Парадоксы исследования / М. А. Холодная. – 2-е изд. – СПб. : Питер, 2002. – 272 с.

Акимова Н. В. Некоторые особенности понимания дефектных языковых единиц

В статье рассматривается проблема понимания дефектных языковых единиц, функционирующих в художественном тексте. Предложенная модель понимания текста (как нормального, так и дефектного) проиллюстрирована на примерах из постмодернистской литературы.

Ключевые слова: *дефектные, аномальные языковые единицы, понимание, интерпретация, рецепция, психолингвистика.*

Akimova N. V. Some features of understanding of imperfect linguistic units

The problem of understanding of imperfect linguistic units, that used in an artistic text is examined in the article. The offered model of understanding of text (normal and imperfect) is illustrated on examples from postmodern literature.

Keywords: *imperfect, anomalous linguistic units, understanding, interpretation, reception, psycholinguistics.*

Алёшин А. С.

**Санкт-Петербургский государственный университет
телекоммуникаций (Россия)**

**ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ШВЕДСКИХ
УСТОЙЧИВЫХ СРАВНЕНИЙ, ХАРАКТЕРИЗУЮЩИХ ЧЕЛОВЕКА,
НА ФОНЕ РУССКОГО ЯЗЫКА**

В статье выявляется значимость отдельных фрагментов языковой картины мира, вербализованных при помощи устойчивых сравнений, для носителей двух языков, сравнивается система образов-эталонов устойчивых сравнений и стереотипных представлений в шведском и русском языках.

Ключевые слова: *устойчивое сравнение, лингвокультурологический анализ, эталон, языковая картина мира, менталитет, национально-культурная специфика.*

В устойчивых сравнениях (УС) национального языка, как и в других языковых единицах, фиксируется мировидение народа. При этом фразеологическая картина мира отличается большей консервативностью, что обеспечивает преемственность и